

Michał Kruszyński, Maria Golinowska, Małgorzata Borkowska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

POTENCJAŁ EKONOMICZNY DOLNOŚLĄSKICH GOSPODARSTW ROLNYCH UCZESTNICZĄCYCH W REALIZACJI PROGRAMU ROLNOŚRODOWISKOWEGO

*ECONOMIC POTENTIAL OF FARMS FROM LOWER SILESIA PARTICIPATING
IN THE IMPLEMENTATION AGRI-ENVIRONMENTAL PROGRAM*

Słowa kluczowe: program rolnośrodowiskowy, potencjał ekonomiczny gospodarstw rolnych

Key words: agri-environmental program, the economic potential of farms

Abstrakt. Celem badań było określenie potencjału ekonomicznego dolnośląskich gospodarstw rolnych uczestniczących w realizacji programu rolnośrodowiskowego. Wyniki badań przedstawiono w odniesieniu do gospodarstw z terenu badanego województwa i Polski, które nie były beneficjentami programu rolnośrodowiskowego (działanie osi 2. „Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich” Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich PROW 2007-2013). Potencjał ekonomiczny wyznaczany jest przez wiele parametrów, które niejednokrotnie są trudno mierzalne. W procesie badawczym wzięto pod uwagę następujące parametry charakteryzujące badane podmioty: wielkość ekonomiczna gospodarstw rolnych, powierzchnia gospodarstw, wartość kapitału gospodarstw, wartość aktywów ogółem na 1 ha UR.

Wstęp

Potencjał ekonomiczny gospodarstw rolnych jest czynnikiem decydującym o ich konkurencyjności oraz perspektywach utrzymania na rynku. Złożoność terminu i mnogość definicji rodzi trudności związane z mierzalnością parametrów go tworzących. Potencjał ekonomiczny określany mianem siły ekonomicznej jest czynnikiem, którego rozpoznanie odbywa się na podstawie oceny ogólnej sytuacji poszczególnych grup gospodarstw rolnych funkcjonujących na rynku [Sikorska 2009]. W przypadku gospodarstw uczestniczących w realizacji programu rolnośrodowiskowego – Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013 (PROW 2007-2013) – potencjał ekonomiczny istotnie wpływa na prawidłową realizację realizowanych pakietów środowiskowych – wyższy potencjał ekonomiczny gospodarstwa przekłada się na poziom zrównoważenia środowiskowego prowadzonej w nim produkcji roślinnej. Ponadto wyższy potencjał ekonomiczny gospodarstw umożliwia zaspokajanie potrzeb rolniczych w szerszym zakresie niż ma to miejsce w przypadku gospodarstw o mniejszej sile ekonomicznej [Wrzaszcz 2012].

Dla określenia potencjału ekonomicznego badanych gospodarstw posłużono się czterema parametrami: wielkością ekonomiczną gospodarstw rolnych, powierzchnią gospodarstw, wartością kapitału oraz wartością aktywów ogółem na 1 ha użytków rolnych (UR).

Wielkość ekonomiczna jest najczęściej wykorzystywanym miernikiem służącym do określenia potencjału ekonomicznego gospodarstw, wyraża się ją w europejskich jednostkach wartości – ESU. Wartość 1 ESU odpowiada wartości nadwyżki bezpośredniej równej 1200 euro. Praktyczne zastosowanie wielkości ekonomicznej ma miejsce w przypadku gospodarstw ubiegających się o wsparcie w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich realizowanych we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE). Warunkiem uzyskania wsparcia w ramach przywołanego mechanizmu jest spełnianie przez gospodarstwo kryterium tzw. żywotności ekonomicznej. Za gospodarstwo żywotne pod względem ekonomicznym uznaje się takie, które osiąga w danym roku nadwyżkę bezpośrednią wynoszącą co najmniej 4 ESU, czyli 4800 euro [Augustyńska-Grzybek i in. 1999]. W najbliższej perspektywie finansowej UE, która dotyczy

będzie także rolnictwa, wielkość ekonomiczna gospodarstw na potrzeby PROW 2014-2020 będzie wyliczana w oparciu o współczynniki standardowej produkcji opracowane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – PIB w Warszawie.

Drugim czynnikiem determinującym potencjał ekonomiczny jest wielkość gospodarstwa, która decyduje o jego możliwościach produkcyjnych. W 2013 roku średnia wielkość gospodarstwa w Polsce wynosiła 10,42 ha, a w badanym województwie dolnośląskim 16,01 ha [*Ogłoszenie Prezesa...* 2014].

Kolejnym parametrem współtworzącym potencjał ekonomiczny gospodarstw jest wielkość kapitału jakim dysponują te podmioty. Kapitał jest źródłem finansowania majątku gospodarstwa rolnego, który może być pokrywany kapitałem własnym stanowiącym odpowiednik składników majątku gospodarstwa, do którego właścicielowi (rolnikowi) przysługuje prawo własności bądź kapitałem obcym. Kapitały obce należy rozumieć jako aktualne zobowiązania gospodarstwa rolnego powstałe w przeszłości.

Ostatnim elementem tworzącym potencjał ekonomiczny jest wartość aktywów ogółem na 1 ha UR w badanych gospodarstwach. Definicja aktywów dla gospodarstwa rolnego jest tożsama z definicją stosowaną w przypadku podmiotów gospodarczych i określa ona aktywa jako kontrolowane przez jednostkę zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości, powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych. Aktywa tworzą majątek jednostki gospodarczej, które dzielimy na majątek trwały tzw. aktywa trwałe i majątek obrotowy tzw. aktywa obrotowe [*Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości*, Dz.U. z 18.12.2000, nr 113, poz. 1186].

Praca ma na celu określenie potencjału ekonomicznego dolnośląskich gospodarstw rolnych uczestniczących w realizacji programu rolnośrodowiskowego.

Materiał i metodyka badań

Potencjał ekonomiczny badanych gospodarstw rolnych został opracowany na podstawie danych Polskiego FADN (Farm Accountancy Data Network) za lata 2005, 2008 i 2012 dla województwa dolnośląskiego i Polski. Do badań w sposób celowy wybrano gospodarstwa z trzech klas wielkości ekonomicznej: od 4 do <8, od 8 do <16 i od 16 do <40 ESU. Odrzucono gospodarstwa najmniejsze i największe; podyktowane było to faktem niewystępowania w województwie dolnośląskim we wszystkich badanych latach gospodarstw wdrażających programy rolnośrodowiskowe w odpowiedniej liczebności (System FADN nie udostępnia danych, jeżeli w badanej grupie znajduje się poniżej 15 obiektów – gospodarstw).

Zastosowanie analizy porównawczej zostało wykorzystane do oceny sytuacji ekonomicznej w dwóch grupach gospodarstw, tj. wdrażających i niewdrażających działania program rolnośrodowiskowy.

Materiał badawczy został opracowany za pomocą analizy ekonomicznej poziomej i porównawczej [Kopeć 1983]. Zestawienia uzyskanych danych dokonano w formie tabelaryczno-opisowej. Do badań w sposób celowy wybrano województwo dolnośląskie.

Wyniki badań

Badania nie wskazują istotnych różnic w wielkości ekonomicznej gospodarstw rolnych będących beneficjentami programu rolnośrodowiskowego oraz pozostałych gospodarstw zarówno w odniesieniu do województwa dolnośląskiego, jak i Polski (tab. 1).

Z danych w tabeli 2 w sposób jednoznaczny wynika, że gospodarstwa rolne korzystające z płatności rolnośrodowiskowych charakteryzowały się znacznie większymi powierzchniami UR. Dotyczyło to badanego województwa dolnośląskiego oraz Polski. Dla gospodarstw o wielkości ekonomicznej z przedziału od 4 do <8 ESU różnica ta wynosiła 20,6% dla Polski oraz 17,7 dla województwa dolnośląskiego. W klasie o wielkości ekonomicznej z przedziału od 8 do <16 ESU sytuacja kształtowała się podobnie, przy czym różnica w powierzchni UR dla Polski wynosiła 22,2%, a dla województwa dolnośląskiego 25,6%. W ostatniej badanej grupie (od 16 do <40 ESU) sytuacja była podobna, przy czym różnica dla Polski wynosiła 24,4%, a dla badanego województwa 16,6%.

Tabela 1. Wielkość ekonomiczna gospodarstw rolnych

Table 1. The economic size of farms

Klasa (ESU)/Class (ESU)	Gospodarstwo korzystające ze wsparcia w ramach płatności rolnośrodowiskowych/ Farm receiving assistance under the agri-environment payments						Pozostałe gospodarstwa/ Other farms					
	Polska/Poland			województwo/ province dolnośląskie			Polska/Poland			województwo/ province dolnośląskie		
	2005	2008	2012	2005	2008	2012	2005	2008	2012	2005	2008	2012
Od 4 do <8	5,9	5,8	5,9	bd.	5,9	5,9	5,9	5,8	5,8	5,9	6,1	6,0
Od 8 do <16	11,5	11,6	11,6	bd.	11,8	11,7	11,6	11,7	11,6	11,7	11,8	11,5
Od 16 do <40	bd.	25,1	25,0	bd.	25,2	25,4	24,4	24,3	24,6	24,3	25,1	24,3

bd. brak danych/no data

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN

Source: own calculations based on FADN data

Tabela 2. Powierzchnia gospodarstw rolnych

Table 2. Size of farms

Rok/Year	Powierzchnia gospodarstw/Area of farms [ha]					
	gospodarstwo korzystające ze wsparcia w ramach płatności rolnośrodowiskowych o wielkości/farm receiving assistance under the agri-environment payments about size			gospodarstwa pozostałe o wielkości/ other farms about size		
	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8
Polska/Poland						
2005	17,5	30,8	bd.	12,7	22,3	42,9
2008	16,4	30,1	62,1	13,6	23,5	45,0
2012	18,4	31,1	58,7	15,1	25,7	49,0
Średnia/Average	17,4	30,6	60,4	13,8	23,8	45,6
Województwo/Province dolnośląskie						
2005	bd.	bd.	bd.	15,2	27,7	60,3
2008	19,4	39,9	80,5	16,5	29,9	66,1
2012	20,8	41,2	77,4	17,8	32,8	71,1
Średnia/Average	20,1	40,5	79,0	16,5	30,2	65,8

bd. brak danych/no data

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN

Source: own calculations based on FADN data

Gospodarstwa wdrażające program rolnośrodowiskowy dysponowały większym kapitałem własnym, dotyczyło to zarówno województwa dolnośląskiego, jak i Polski. Wyjątkiem były gospodarstwa o wielkości z przedziału od 8 do <16 ESU, w których nakłady dla Polski były większe w gospodarstwach nieuczestniczących w realizacji programu rolnośrodowiskowego (tab. 3).

Gospodarstwa wdrażające program rolnośrodowiskowy w pierwszych dwóch klasach wielkości ekonomicznej (od 4 do <8 i od 9 do <16) charakteryzowały się mniejszą wartością aktywów ogółem przypadającą na 1 ha UR (tab. 4). Różnica dla województwa dolnośląskiego wynosiła odpowiednio 3,6% i 11,6%. W klasie gospodarstw o wielkości ekonomicznej od 16 do <40 ESU wartość aktywów ogółem na 1 ha UR była większa w tych podmiotach, które nie wdrażały analizowanego mechanizmu. Dla gospodarstw w całym kraju we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej wartość aktywów ogółem na 1 ha UR była znacznie większa tam, gdzie nie realizowano działań prośrodowiskowych rozumianych jako wdrażanie działania osi 2. PROW.

Tabela 3. Wartość kapitału gospodarstw rolnych
 Table 3. The value of farm capital

Rok/Year	Wartość kapitału [zł]/Value of capital [PLN]					
	gospodarstwo korzystające ze wsparcia w ramach płatności rolnośrodowiskowych o wielkości/farm receiving assistance under the agri-environment payments about size			gospodarstwa pozostałe o wielkości/other farms about size		
	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8
Polska/Poland						
2005	198 026,8	255 612,2	bd.	196117,0	303 109,7	486 532,4
2008	243 559,4	385 494,6	642 460,9	232 859,2	371 678,4	650 708,6
2012	310 942,3	497 434,8	877 692,3	295 334,9	480 456,4	853 732,1
Średnia/Average	250 842,8	379 513,9	760 076,6	241 437,0	385 081,5	663 657,7
Województwo/Province dolnośląskie						
2005	bd.	bd.	bd.	165 751,1	271 780,1	426 527,0
2008	245 307,8	358 259,4	655 513,6	235 385,4	360 208,7	659 675,1
2012	272 549,5	485 186,6	831 591,3	277 012,3	485 600,2	830 429,8
Średnia/Average	258 928,7	421 723,0	743 552,5	226 049,6	372 529,7	638 877,3

bd. brak danych/no data

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN

Source: own calculations based on FADN data

Tabela 4. Wartość aktywów ogółem na 1 ha UR
 Table 4. The value of total assets at the 1 hectare of agricultural land

Rok/Year	Wartość aktywów [zł/ha]/The value of assets [PLN/ha]					
	gospodarstwo korzystające ze wsparcia w ramach płatności rolnośrodowiskowych o wielkości/farm receiving assistance under the agri-environment payments about size			gospodarstwa pozostałe o wielkości/other farms about size		
	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8	od 4 do <8
Polska/Poland						
2005	12 000,7	8 842,4	bd.	16 106,2	14 696,1	12 913,1
2008	15 674,9	14 333,0	12 460,1	17 894,9	17 228,3	16 571,5
2012	17 905,7	17 816,3	17 599,0	20 458,6	20 153,0	19 979,4
Średnia/Average	15 193,7	13 663,9	15 029,6	18 153,2	17 359,1	16 488,0
Województwo/Province dolnośląskie						
2005	bd.	bd.	bd.	11 588,2	10 523,0	8 279,9
2008	13 793,0	6 707,9	9 771,5	15 135,1	8 375,2	11 583,3
2012	13 703,3	14 119,9	12 773,0	16 070,8	16 420,9	13 791,1
Średnia/Average	13748,2	10413,9	11272,2	14264,7	11773,0	11218,1

bd. brak danych/no data

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN

Source: own calculations based on FADN data

Dysponowanie większą wartością aktywów ogółem w przeliczeniu na 1 ha UR w gospodarstwach nieuczestniczących w realizacji działania program rolnośrodowiskowy wynikała m.in. z tego, że dysponowały one znacznie mniejszą powierzchnią UR niż gospodarstwa będące beneficjentami analizowanego programu.

Podsumowanie i wnioski

Potencjał ekonomiczny gospodarstw rolnych będących beneficjentami działań prośrodowiskowych wynikał z faktu, że we wszystkich klasach wielkości ekonomicznej były one większe obszarowo w porównaniu z podmiotami nieuczestniczącymi we wdrażaniu programu rolnośrodowiskowego. Podmioty wdrażające analizowany program dysponowały większym kapitałem własnym niż pozostałe gospodarstwa. Wyjątkiem były podmioty zlokalizowane w pozostałych piętnastu województwach (z wyjątkiem dolnośląskiego) Polski z klasy od 8 do <16 ESU.

Literatura

- Augustyńska-Grzybek I. i in. 1999: *Metodyka liczenia nadwyżki bezpośredniej dla działalności produkcji rolniczej*, IERiGR, Warszawa, 8-10.
- Kopeć B. 1983: *Metodyka badań ekonomicznych w gospodarstwach rolnych, Wybrane zagadnienia*, Skrypt AR we Wrocławiu, 283.
- Ogłoszenie Prezesa Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z dnia 20 września 2013 r. w sprawie wielkości średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w poszczególnych województwach oraz średniej powierzchni gruntów rolnych w gospodarstwie rolnym w kraju w 2013 roku. 2014: ARiMR, Warszawa.
- Sikorska A. 2009: *Instrumenty oddziaływania państwa na kształtowanie struktury obszarowej gospodarstw rolnych w Polsce. Rola systemu ubezpieczenia społecznego rolników w kształtowaniu tej struktury. Stan obecny i rekomendacje na przyszłość oraz propozycje nowych rozwiązań dotyczących tego obszaru dla systemu ubezpieczeń rolników*, Ekspertyza dla Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, IERiGŻ-PIB, Warszawa, 58.
- Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości, Dz.U. z 18.12.2000, nr 113, poz. 1186.
- Wrzaszcz W. 2012: *Poziom zrównoważenia indywidualnych gospodarstw rolnych w Polsce (na podstawie danych FADN)*, Autoreferat rozprawy doktorskiej, SGGW, Warszawa, 12, 16.

Summary

The aim of the study was to include determine the economic potential of the farms from Lower Silesia participating in the implementation of agri-environmental program. The results were presented in respect of the land area as well as farms that were not beneficiaries of agri-environmental program (action Axis II: Improving the environment and rural areas Rural Development Programme RDP 2007-2013). The economic potential is determined by a number of parameters that are often difficult to measure. In the research process were taken into account the following parameters characterizing the studied subjects: economic size of farms, farm area, the value of equity holdings (the value of total assets at 1 ha).

Adres do korespondencji
mgr inż. Michał Kruszyński
Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu
Instytut Nauk Ekonomicznych i Społecznych
Pl. Grunwaldzki 24a, 50-363 Wrocław
e-mail: michal.kruszynski@up.wroc.pl